

Widok na stanowisko od strony zachodniej. Fot. H. Taras

Dubeczno 1. Narzędzia krzemienne. Fot. G. Zabłocki

Surowce krzemienne wykorzystywane w Dubecznie 1.
Fot. G. Zabłocki

Publikację dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury - projekt nr 3354/18:
Dubeczno, stan. 1 (Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie). Materiały z badań archeologicznych w latach 1986-1987

Tekst: Halina Taras

Na okładce: fragment mapy 1:25 000 z lokalizacją stanowiska 1 (arkusz 6: Powiat Włodawa, wydawca - Zarząd Topograficzny Sztabu Generalnego, Warszawa 1963)

Tło: Jezioro Dubeczyńskie, fot. H. Taras

Projekt graficzny: Halina Taras

Instytut Archeologii UMCS w Lublinie, Pl. M. C.-Skłodowskiej 4

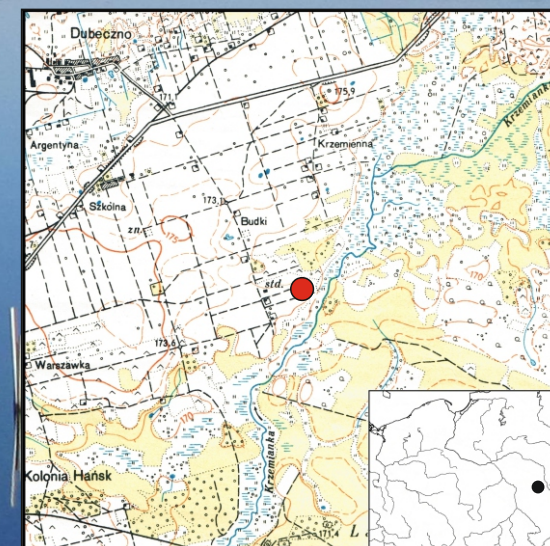
20-031 Lublin, tel. (0048) 81 537 52 86

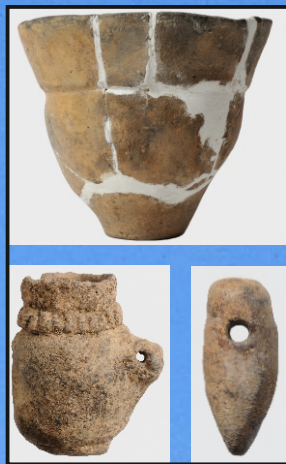
www.archeologia.umcs.pl

www.umcs.pl/pl/dubeczno.htm

Druk: Wydawnictwo *Ars Libri*, ul. Wyścigowa 31, 20-425 Lublin

Dubeczno stanowisko 1

Dubeczno 1. Ceramika kultury pucharów lejkowatych.
Fot. G. Zabłocki

Miejscowość Dubeczno (gm. Hańsk, pow. włodawski) leży na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim, wchodzącym w obręb Polesia Lubelskiego. Zajmuje piaszczystą „wyspę”, otoczoną od północy rozległym torfowiskiem, w którego centrum znajduje się płytkie jezioro Dubeczyńskie, zaś od południa i wschodu podmokłą i zatorfioną doliną rzeczki Krzemianki, dopływu Włodawki.

Na gruntach wsi i w jej najbliższym otoczeniu, w promieniu 5 km, wyróżniono około 130 stanowisk archeologicznych. Najstarsze, stosunkowo nieliczne ślady osadnictwa pradziejowego na tym terenie pochodzą sprzed około 12 tys. lat, z czasów paleolitu schyłkowego. Są to narzędzia krzemienne zgubione lub porzucone przez łowców reniferów podczas ich corocznych wędrówek.

W późniejszym okresie w tutejszych lasach i wodach polowali mezolityczni myśliwi. Ich osady, położone na wydmach, skupiały się głównie na północ od Dubeczna, na gruntach dzisiejszych wsi Luta i Żdżarka.

Pierwsi pradziejowi rolnicy osiedlili się na tym terenie w IV tys. przed Chrystusem (p. Chr.). Były to przede wszystkim społeczności tzw. kultury pucharów lejkowatych. Ludzie ci prowadzili osiadły tryb życia, zajmując się uprawą roślin (zboża i rośliny strączkowe) i chowem zwierząt (bydło, świnie). Relikty osadnictwa tej kultury poświadczono głównie w rejonie Osowy i Dubeczna. Schyłek neolitu - III tys. p. Chr. - charakteryzuje się regresem osadniczym.

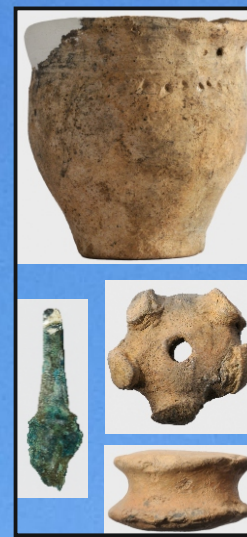
Wyraźny, ponowny wzrost zasiedlenia na tym terenie zaznacza się dopiero w starszej fazie epoki brązu. W XIX/ XVIII w. p. Chr. przybywa tu ludność kultury trzcinieckiej, która do końca XII w. była głównym (jedynym?) użytkownikiem gospodarczym tej części Polski. Wybitne zgrupowanie tak datowanych punktów osadniczych poświadczono zostało na gruntach Dubeczna i w najbliższych jego okolicach. Mniej liczne ślady pobytu stwierdzono wzdłuż południowego odcinka Krzemianki. Charakter tych znalezisk może wskazywać na większą stabilność ówczesnych osiedli. Ludność kultury łużyckiej w młodszych odcinkach epoki brązu i we wczesnej epoce żelaza gospodarowała już w strefach mniej zabagnionych, położonych na południowy zachód od Dubeczna.

Ponowny regres osadniczy w tym regionie dotyczy okresu pomiędzy IV w. p. Chr. i V/VI w. po Chr. Sukcesywny powrót osadnictwa następuje we wczesnym średniowieczu, głównie w fazie przedpiastowskiej, jednak nie jest ono wówczas już tak silne jak w epoce brązu.

Do najciekawszych i lepiej zbadanych należy stanowisko 1 w Dubecznie, położone na wschód od zabudowań przysiółka Budki, na niewysokiej piaszczystej krawędzi doliny Krzemianki. Odkryte zostało w roku 1985 przez Stanisława Gołuba (ówcześnie pracownika Muzeum Regionalnego w Chełmie) podczas badań powierzchniowych realizowanych w ramach programu *Archeologiczne Zdjęcie Polski*. Poczynione wówczas obserwacje pozwoliły na podjęcie badań wykopaliskowych, które w latach 1986-1987 przeprowadziła Halina Taras (Instytut Archeologii UMCS w Lublinie). Wykazały one kilka faz zasiedlania tego miejsca w pradziejach. Pierwsi ludzie pojawili się w środkowej epoce kamienia, około X-IX tys. lat temu. Po ich obozowiskach pozostały ślady obróbki krzemienia, a także narzędzia. Wykorzystywali oni głównie lokalny, przyniesiony przez lodowiec, surowiec narzutowy.

Kolejny, dobrze czytelny okres gospodarki człowieka datowany jest na neolit. Wtedy społeczność kultury pucharów lejkowatych założyła tu osadę, zajmując powierzchnię około 0,5 ha. Niestety została ona całkowicie zniszczona w epoce brązu, gdy powstał w tym miejscu kurhan. Ułamki naczyń glinianych, zabytki krzemienne, w tym narzędzia, wykonane z surowca narzutowego oraz wołyńskiego kredowego, pochodziły głównie z nasypu kopca oraz ze śladowo zachowanej warstwy kulturowej. Nie przetrwały obiekty mieszkalne ani wkopane w podłoże jamy gospodarcze. Wnioskując na podstawie ilości pozyskanej ceramiki neolitycznej (ponad dwa tysiące ułamków naczyń), był to pierwszy znaczący etap stabilnego osadnictwa na tym stanowisku. Do najciekawszych zabytków z tego czasu należą miniaturowe naczynka gliniane oraz ceramiczne modele toporków o wyraźnie rytualnej symbolice, a także seria przęślików, wykorzystywanych jako ciężarki dawnych wrzecion.

Epizod osadniczy ze schyłku neolitu ma związek z pasterzami kultury ceramiki sznurowej. Dokumentuje go kilkanaście luźnych ułamków naczyń, które traktować trzeba raczej jako ślad penetracji niż trwalszego osadnictwa.

Dubeczno 1. Zabytki kultury trzcinieckiej.
Fot. G. Zabłocki

W epoce brązu teren stanowiska okupowała ludność kultury trzcinieckiej. Wtedy też powiększa się strefa gospodarczego wykorzystania przestrzeni do ponad 1 ha. Być może, nim pochowano zmarłych, funkcjonowała tu najpierw osada. Podobne osiedla odkryto w najbliższym sąsiedztwie kopca. Następnie na niewielkim wyniesieniu usypano kurhan, który pierwotnie miał średnicę około 15-16 m i przypuszczalną wysokość co najmniej 2 m. W jego centrum, pod nasypem, pochowano 5-6 osób, dorosłych i dzieci. Kości ich szkieletów zachowały się tylko częściowo. Etapowi temu towarzyszyły rozmaite obrzędy w trakcie których, m.in. palono ogniska, składano ofiary ze zwierząt. W nasypie zaobserwowano obecność rozsypanych, a wcześniej skremowanych, szczątków takich gatunków, jak: krowa i świnia wraz z resztkami stosu. Kremacji poddane zostały zapewne tylko niektóre partie poćwiartowanych zwierząt (śląd cięcia na jednej kości), np. dolne części kończyn, przypuszczalnie też wnętrzności i skóra. Drobne kości wraz z popiołami i węglem drzewnym utworzyły siwą warstwę o miąższości przeciętnie do 0,7 m. Podczas usypywania kopca, zdeponowano w nim celowo rozbite naczynia. Odkryto m.in. kilka skupisk ceramiki o wyraźnie intencjonalnym charakterze. Zaobserwowano zjawisko rozdzielania skorup pochodzących z jednego naczynia na kilka osobnych stosików, które układały się przeważnie na obrzeżu kopca, w warstwie zawierającej spalone kości.

Część znalezionych w nasypie przedmiotów, wiąże się z fazą sypania kopca. Inne zaś mogły trafić tam przypadkowo, zgarnięte wraz z ziemią. Materiały z górnych warstw nasypu i jego najbliższego otoczenia mogą się też wiązać z obrzędami religijnymi odprawianymi już po powstaniu kurhanu.

Pośród zabytków glinianych udało się zrekonstruować częściowo kilkanaście egzemplarzy naczyń, garnków i mis, w tym zdobionych rytymi motywami geometrycznymi. Pozyskano także narzędzia krzemienne (m.in. sierp), a także niewielki grocik brązowy. Do najciekawszych zabytków należą gliniane szpulki oraz tzw. przęśliki rogate (wydobyto jeden cały oraz fragment drugiego) o symbolice solarnej.